

Вискушенко С. А.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології та перекладу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Мосієнко О. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології та перекладу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Поліщук О. Л.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ВІДОБРАЖЕННЯ БІЛОРУСЬКИХ ПРОТЕСТІВ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ НОВИН: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СИЛОВИХ ВІДНОШЕНЬ

Анотація. Статтю присвячено вивченню номінативних засобів, які забезпечують вербалізацію силових відношень в англійських текстах новин про протести у Білорусі після президентських виборів. Матеріалом дослідження слугували тексти новин Бі-Бі-Сі, аналіз яких дав змогу виявити, що події в Білорусі під час президентських виборів 2020 року та після оголошення їх результатів співвідносять із протестом (*protest*) як організованою публічною демонстрацією, що висловлює рішуче заперечення проти офіційної політики або курсу дій, та заворушеннями (*unrest*), тобто суперечками або боротьбою між різними групами. Лінгвокогнітивна модель відтворення білоруських протестів в англійських новинах ґрунтується на образ-схемах як передконцептуальних структурах, у яких слоти заповнюються референтами різного рівня абстракції, визначаючи використання відповідних номінативних одиниць. Слоти образ-схем ПРОТИДІЯ та ПЕРЕШКОДА заповнюються референтами, що репрезентують учасників подій, які співвідносять із джерелом і ціллю. Вербалізація протестів у заголовках новин здійснюється через висування номінативних одиниць на позначення протистояння з різних позицій. Панорамна перспектива відтворена іменниками у множині (*protests, arrests*). Взаємодія цих іменників в межах одного заголовку створює враження масовості протидії. У назвах новин джерело ПРОТИДІЇ співвідноситься з опозицією загалом (*Belarus opposition*), лідером/лідерами опозиції (*Belarus opposition leader*) і протестувальниками (*protesters, demonstrators*). Узгальнений образ діяльності білоруської опозиції як джерела ПРОТИДІЇ формується у заголовках за рахунок низки дієслів, які відображають їхню опозиційну діяльність. Зображення лідера опозиції як джерела ПРОТИДІЇ здійснюється висуванням на початок заголовка власної назви чи загальноіменника на позначення її статусу або характеристик. Репрезентація протестувальників як джерела ПРОТИДІЇ в аспекті масштабності подій забезпечується квантифікативними одиницями, зокрема іменником *people* з числівниками, та предикатами, які вказують на масштаб джерела.

Ключові слова: протест, протестувальники, протидія, англійські новини, образ-схема, номінативні засоби.

Постановка проблеми. Висвітлення різноманітних подій англійськими медіа характеризується використанням відповідних мовних засобів на їх позначення. У текстах новин Бі-Бі-Сі події в Білорусі під час президентських виборів 2020 року та після оголошення їх результатів співвідносять із протестом (*protest*) як організованою публічною демонстрацією, що висловлює рішуче заперечення проти офіційної політики або курсу дій (*an organized public demonstration expressing strong objection to an official policy or course of action* [1]), та заворушеннями (*unrest*), тобто суперечками або боротьбою між різними групами (*disagreements or fighting between different groups of people* [2]). Семи *'objection'* та *'disagreement'* у наведених визначеннях свідчать про зв'язок протестів і заворушень із силовими відношеннями, а сема *'fighting'* у дефініції слова *unrest* акцентує ідею боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості номінації подібних подій, а саме Українського майдану 2014 року, були досліджені крізь призму розширеної теорії категоризації із залученням дослідницького апарату образ-схем та теорії побудови перспектив, що дало змогу зробити класифікацію номінативних засобів англійської мови на позначення нещодавніх українських подій [3, с. 153–154; 4, с. 80–82].

Виклад основного матеріалу. Концептуальну основу протестів і заворушень відтворюємо шляхом співвіднесення сем їх дефініцій англійською мовою з образ-схемами, які визначають як повторювані, динамічні моделі перцептивної і моторної діяльності, що структурують досвід людини [5, с. 250; 6, с. 18–19]. Виокремлені семи вказують на реалізацію силових відношень, які представлені образ-схемами ПРОТИДІЯ, ПЕРЕШКОДА, ПРИМУШЕННЯ, УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ [7, с. 45–47].

У визначенні лексеми *protest* сема *'objection'* співвідносить протест із образ-схемою ПРОТИДІЯ, передконцептуальною структурою, яка формується під впливом досвіду

зіткнення двох потужних сил, і тому репрезентує загрозу, оскільки наслідки такого зіткнення важко або й зовсім неможливо передбачити, або образ-схемою ПЕРЕШКОДА, утвореною силовим вектором, який зупиняється або змінює траєкторію руху внаслідок зіткнення з перепоною [7, с. 46]. Семи *'disagreement'* та *'fighting'* у визначенні іменника *unrest* співвідносять заворушення з ПРОТИДІЄЮ. Оскільки силові образ-схеми відтворюють дії людей, які виходять на демонстрації та виступають проти новообраного президента і його політики, вивчення засобів вербалізації протестів, їх учасників та відношень між ними визначає **актуальність** цієї розвідки. **Мета** статті полягає у виокремленні мовних засобів, які в англомовних новинах актуалізують протидію білоруського народу й режиму, що передбачає вирішення низки **завдань**: виявлення номінативних одиниць на позначення протидії; диференціація одиниць, які репрезентують джерело і ціль протидії та перешкоди; встановлення особливостей функціонування виокремлених одиниць у заголовках і текстових блоках англомовних інтернет-новин Бі-Бі-Сі (www.bbc.com/news).

Лінгвокогнітивна модель відтворення білоруських протестів в англомовних новинах ґрунтується на образ-схемах як передконцептуальних структурах, у яких слоти заповнюються референтами різного рівня абстракції, визначаючи використання відповідних номінативних одиниць. Слоти образ-схем ПРОТИДІЯ та ПЕРЕШКОДА заповнюються референтами, що репрезентують учасників подій, які співвідносяться з джерелом і ціллю.

Вербалізація протестів у заголовках новин здійснюється через висунення номінативних одиниць на позначення протистояння з різних позицій. Панорамна перспектива відтворена іменниками у множині: *protests*, напр., *Belarus protests: Why I resigned from the police* (09.09.2020), *arrests*, напр., *Dozens of arrests at Belarus protests* (09.09.2020). В окремих заголовках ці два іменники взаємодіють, створюючи враження масовості протидії, напр., *Arrests as Belarus mass protests continue* (13.09.20). Джерело ПРОТИДІЇ акцентується висуненням іменника *opposition*, напр., *Belarus opposition keeps up anti-Lukashenko protest* (13.09.2020), або *security forces*, напр., *Belarus security forces crack down on mass protest* (09.09.20), а ціль – власною назвою *Belarus*, напр., *In pictures: Belarus rocked by anti-government protests* (17.08.2020), або позначенням кількості заарештованих, напр., *Belarus: 'Over 1,000 arrested' at latest anti-government protest* (15.11.2020). Їх кількість акцентується висуненням синонімічних фраз у вступному абзаці, напр., *More than 1,000 people have been arrested during fresh demonstrations over the disputed presidential election in Belarus, a human rights group says* (15.11.2020).

У назвах новин джерело ПРОТИДІЇ співвідноситься з опозицією загалом (*Belarus opposition*), лідером/лідерами опозиції (*Belarus opposition leader*) і протестувальниками (*protesters, demonstrators*), які позначаються відповідними номінативними одиницями.

Узагальнений образ діяльності білоруської опозиції як джерела ПРОТИДІЇ формується у заголовках за рахунок низки дієслів: *find*, напр., *Belarus opposition finding new ways to protest* (30.12.2020); *keep up*, напр., *Belarus opposition keeps up anti-Lukashenko protest* (13.09.2020), *hold (rallies)*, напр., *Belarus opposition holds mass rally despite ban* (23.08.2020).

Іменникове словосполучення на позначення опозиції (*Belarus opposition*), використане у назвах повідомлень, співвідноситься у вступних абзацах із фразами, що містять іменники у формі множини, напр., *Opposition supporters in Belarus have held a mass rally in the capital Minsk, two weeks after a disputed election gave President Alexander Lukashenko another term in office* (23.08.2020) або квантифікативними фразами, напр., *Tens of thousands of people have been marching in the capital Minsk and other cities, in the latest of several weeks of mass protest against President Alexander Lukashenko* (13.09.2020). Так, безартиклеве словосполучення *opposition supporters* відображає узагальнену репрезентацію прихильників опозиції, а квантифікативна фраза *tens of thousands of people* вказує на велику, але неточну кількість протестувальників і забезпечує ефект емоційного впливу на читача.

Зображення лідера опозиції як джерела ПРОТИДІЇ здійснюється висуненням на початок заголовка власної назви чи загального іменника на позначення її статусу або характеристик. При цьому спостерігаємо тенденцію, за якої власна назва в заголовку співвідноситься з позначенням статусу загальним іменником у вступі і навпаки. Винесення в ініціалну позицію заголовка прізвища одного з лідерів опозиції забезпечує насамперед ідентифікацію конкретної особи та підвищує її статус, напр., *Tikhanovskaya: I can't tell people not to protest* (3.02.2021). У наведеному прикладі власна назва *Tikhanovskaya* репрезентує лідерку білоруської опозиції, статус якої ідентифікується у вступному абзаці означеною номінативною фразою, напр., *The Belarusian opposition leader says she does not have the right to tell people to go home* (3.02.2021).

В іншому випадку загальний іменник у заголовку, напр., *Belarus opposition leader receives European human rights award* (18.12.2020), співвідноситься з висуненням власної назви у вступі, напр., *Svetlana Tikhanovskaya: European Parliament honours the Belarus exiled opposition leader with the Sakharov prize* (18.12.2020).

Означені іменні групи вказують у заголовках на нові риси лідерки опозиції, напр., *The exile sacrificing everything for her country* (2.12.2020). Означений іменник *the exile* репрезентує Тихановську як вигнанницю, вказуючи на набуту характеристику, яку вона отримала в контексті описуваних подій, і співвідноситься у вступному абзаці з означеним словосполученням *the stay-at-home mother*, яке характеризує її в ракурсі сімейного стану, хоча предикат *stood against* співвідноситься з джерелом ПРОТИДІЇ, напр., *In six months Svetlana Tikhanovskaya's life has changed beyond recognition. The stay-at-home mother stood against Belarus' long-standing leader Alexander Lukashenko in this summer's elections after her husband was jailed by the regime.*

Лідери опозиції співвідносяться з джерелом або ціллю ПРОТИДІЇ чи ПЕРЕШКОДИ залежно від перспективи їх зображення. На співвіднесеність діячів опозиції з ціллю ПЕРЕШКОДИ вказують дієслова *charge*, напр., *Belarus protest leader Kolesnikova charged* (16.09.2020); *seize*, e.g. *Maxim Znak: Belarus opposition leader seized by 'masked men'* (9.09.2020); *kidnap*, e.g. *Leading Belarus politician 'kidnapped by masked men'* (9.09.2020). Натомість опозиціонери постають як джерело ПРОТИДІЇ у заголовках, які інформують читачів про супротив діючій владі, напр., *Opposition leader Kolesnikova 'resists expulsion' from Belarus* (9.09.2020).

Протестувальники зображені як джерело ПРОТИДІЇ або ціль ПЕРЕШКОДИ залежно від актуалізованої у заголовку або тексті події. Під час зображення подій основна перспектива, яка характеризує протестувальників в аспекті домінування сили, відображалася іменником *protesters*, другорядні послаблені перспективи відбивали зменшення силових рис, що виявляється у статистиці (*supporters*) й русі (*demonstrators*) учасників [3, с. 153–154]. Номінативні одиниці у формі множини *protesters*, *demonstrators*, *opposition supporters* репрезентують учасників білоруських протестів узагальнено, внаслідок сприйняття об'єктів у віддаленій перспективі, за якої неможливо розрізнити окремі складники цілого [7, с. 27], напр., *Opposition supporters gather outside the state television centre, demanding full coverage of the protests* (9.09.2020); *Opposition protesters remain defiant in Belarus despite police brutality, 100 days after they first took to the streets to denounce the re-election of President Alexander Lukashenko* (17.11.2020). У наведених висловленнях словосполучення *opposition supporters* позначає прихильників опозиції як більш пасивних учасників подій, натомість *opposition protesters* зображує протестувальників як більш активних осіб, про це свідчить поєднання зазначених номінативних одиниць з відповідними предикатами *gather* та *remain defiant*, останній з яких відображає більший ступінь вияву ПРОТИДІЇ.

Репрезентація протестувальників як джерела ПРОТИДІЇ в аспекті масштабності подій забезпечується квантифікативними одиницями, зокрема іменником *people* з числівниками, та предикатами *protest*, *take to the streets*, *march*, *pour into the streets*, *etc.*, які вказують на масштаб джерела, напр., *Pro-opposition media say 100,000 people took part* (23.08.20), *As in previous weeks, thousands of people took to the streets of the capital Minsk and other cities on Sunday* (15.11.20), *Tens of thousands of people have been marching in the capital Minsk and other cities, in the latest of several weeks of mass protest against President Alexander Lukashenko* (13.09.20) та еліптичними фразами без іменника *people*, напр., *Thousands protest outside Belarus state TV* (9.09.2020), *It is the fifth successive Sunday of mass protests, with about 100,000 rallying each week* (13.09.20). У наведених прикладах масштабність джерела ПРОТИДІЇ позначена виразами, які відбивають різну кількість протестувальників: точно (*100,000 people*), приблизно (*about 100,000*) та найбільшу (*tens of thousands of people*).

Соціальна диференціація протестувальників у текстах новин відображається номінативними одиницями, які позначають їх як осіб, що належать до різних соціальних груп, напр., *Workers and students heed Belarus strike call* (26.10.20); *Groups of workers and students in Belarus have heeded a nationwide strike call by exiled opposition leader Svetlana Tikhonovskaya, to press for the president's resignation. ... Thousands of pensioners walked through central Minsk, eventually merging with a procession of students* (26.10.20). У наведеному прикладі словосполучення *workers and students*, *groups of workers and students*, *thousands of pensioners* позначають певні соціальні групи – працюючих, студентів і пенсіонерів, які беруть участь у загальнонаціональному страйку. Одиниці *groups* та *thousands* у складі наведених словосполучень вказують на збільшення і масштабність джерела ПРОТИДІЇ. В іншому новинному повідомленні спостерігаємо використання номінативних одиниць на позначення осіб різних професій і соціального статусу, напр., *There are now marches of students, doctors, pensioners, people with disabilities.*

Prominent athletes openly demand new elections and an end to police violence. Actors sing opposition anthems ahead of their theatre performances, to show solidarity with detainees (17.11.20). Вживання одиниць *students*, *doctors*, *pensioners*, *people with disabilities*, *prominent athletes*, *actors* відбивають апеляцію до емоційної сфери читачів, адже позначають групи осіб, які традиційно викликають у суспільства повагу (*doctors*, *pensioners*), захоплення (*prominent athletes*, *actors*) та співчуття (*people with disabilities*). Вибір зазначених одиниць для репрезентації учасників протестів як джерела ПРОТИДІЇ має на меті вплинути на читацьку аудиторію і переконати її в тому, що протести мають всезагальний і масовий характер.

Додаткові характеристики діяльності учасників подій акцентуються означеннями, які відображають їхню налаштованість на мирні протести, напр., *The human rights group Viasna says more than 1,000 peaceful protesters were detained this summer alone, almost 200 of them spending up to 15 days in custody* (31.07.2020). Так, словосполучення *1,000 peaceful protesters* позначає мирних протестувальників як ціль ПЕРЕШКОДИ, на яку вказує предикат *were detained*.

Номінативні одиниці у заголовках та текстах повідомлень відбивають два різновиди ПЕРЕШКОДИ, які акцентують різний ступінь порушення безпеки відносно людей, що беруть участь у протестах: фізичний і суспільний. ФІЗИЧНА ПЕРЕШКОДА імплікує шкоду здоров'ю або загрозу життю людини, напр., *Video footage appeared to show police spraying an irritant directly into the faces of protesters in one city* (27.09.2020). У наведеному висловленні протестувальники (*protesters*) зображені як ціль ПЕРЕШКОДИ, проти якої були спрямовані дії поліції (*spraying an irritant directly into the faces*), що завдали їм фізичної шкоди. У заголовку *Belarus protesters battered, bruised but defiant after 100 days* (17.11.2020) словосполучення *Belarus protesters* співвідносить протестувальників з цілком ФІЗИЧНОЮ ПЕРЕШКОДОЮ, активованою предикативними одиницями *battered*, *bruised*, які інформують про завдання тілесних пошкоджень учасникам протестів.

Суспільний аспект ПЕРЕШКОДИ відбиває загрозу соціальному стану людей, пов'язану з обмеженням їх свободи, але не пов'язану з утратою життя, напр., *Police said they arrested about 400 people ahead of and during the protests, dubbed the March of Heroes* (13.09.20); *Belarus jails Belsat TV journalists for filming protest* (18.02.2020); *More than 50 people were detained on Sunday, rights groups said* (27.09.20). Наведені приклади демонструють застосування суспільної ПЕРЕШКОДИ, яка актуалізується у текстах новин предикатами *arrested*, *jails*, *were detained*, що інформують про арешти і затримання учасників протестів.

КОМУНІКАТИВНА ПРОТИДІЯ є способом впливу на співрозмовника і відображає міжособистісну боротьбу та реалізацію стратегій комунікантів [8, с. 231]. У заголовках досліджуваних текстів новин такий різновид силових відношень позначається дієсловами *call*, напр., *Macron calls for 'peaceful transition' in Belarus* (29.09.2020), *reject*, напр., *EU rejects Belarus leader's inauguration* (24.09.2020), *demand*, напр., *EU demands release of Belarus political prisoners* (09.09.2020), *urge*, напр., *Belarus opposition leader urges UN intervention* (09.09.2020), *condemn*, напр., *Western governments and human rights monitors condemn Mr Lukashenko's victory as fraudulent* (18.02.2020). Наведені приклади демонструють прояв КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОТИДІЇ на міжнародному (*Macron*, *EU*, *Western governments*

and human rights monitors) і національному рівні (*Belarus opposition leader*).

Висновки. Таким чином, вербалізація протестів у заголовках новин відбиває реалізацію силових відношень між учасниками подій – владою, правоохоронними органами й опозицією, лідером опозиції та протестувальниками як джерела ПРОТИДІЇ або цілі ПЕРЕШКОДИ. У назвах новин джерело ПРОТИДІЇ співвідноситься з опозицією загалом, лідером опозиції і протестувальниками. Актуалізація ПЕРЕШКОДИ відносно протестувальників забезпечується одиницями, які відбивають її фізичний або соціальний аспект. Комунікативна ПРОТИДІЯ як різновид силових відношень представлена у заголовках, які відображають реакцію на подію ззовні або всередині країни, репрезентуючи міжнародний чи національний аспект її прояву. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні інших різновидів силових відношень під час відтворення протестів у текстах новин.

Література:

1. English Dictionary. URL: <https://www.lexico.com/definition/protest>
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/unrest>
3. Потапенко С.І. Номінація українських подій крізь призму розширеної теорії категоризації (на матеріалі англomовного новинного дискурсу). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Філологія*. 2014. Т. 17, № 2. С. 151–159.
4. Потапенко С.І. Про події на майдані – англійською: лінгвокогнітивний аналіз. *Нова філологія*. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. № 64. С. 78–84.
5. Johnson M., Lakoff G. Why cognitive linguistics requires embodied realism. *Cognitive Linguistics*. 2002. Vol. 13, № 3. P. 245–363.
6. Johnson M. The philosophical significance of image schemas. From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. P. 15–33.
7. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1987. 233 p.
8. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва: Едиториал УРСС, 2002. 284 с.

Vyskushenko S., Mosiienko O., Polishchuk O. Portraying Belarus protests in English news stories: force relations verbalization

Summary. The article is devoted to the study of means of naming that verbalize force relations in English news texts about the protests in Belarus after the presidential election. BBC news have been chosen as the case study of the research. The analysis of the news stories from BBC has proved that the events in Belarus during the 2020 presidential election and after its outcome are presented as a *protest*, which is defined as an organized public demonstration, expressing strong opposition to official policy or course of action, and *unrest*, which is viewed as disputes or struggle between different groups. The linguo-cognitive model of representing Belarus protests in English news stories is based on image schemas as pre-conceptual structures. The slots of image schemas are filled with referents of different abstraction levels that determine the use of certain nominative units. The slots of COUNTERFORCE and BLOCKAGE image schemas are filled with the referents representing participants of the events, which are associated with a source and the target of these image schemas. The use of particular nominative units portraying the confrontation from different positions ensures the protest verbalization in the headlines of the news stories. Nouns used in the plural form (*protests, arrests*) reflect panoramic perspective of the events. The interaction of these nouns within one title creates the impression of mass opposition. The source of COUNTERFORCE correlates with the opposition on the whole (*Belarus opposition*), the opposition leader (*Belarus opposition leader*) and the protesters (*protesters, demonstrators*). The generalized image of Belarus opposition as that of COUNTERFORCE source is formed in the headlines due to a number of verbs that reflect their oppositional activity. A proper name or a common noun describing the status or personal characteristics of the opposition leader is used to represent her as the source of COUNTERFORCE. Protesters as the source of COUNTERFORCE in terms of the scale of events are denoted by quantifiers, noun phrases with numerals and predicates indicating the scale of the source.

Key words: protest, protesters, counterforce, English news stories, image schema, nominative units.